

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín.

5. Podtribusy a ostatné nižšie kategórie

MICHAL HRABOVSKÝ (*Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*)
– JÁN KLIMENT (*Botanická záhrada UK, Blatnica*) – DAŇA GURIČANOVÁ (*Jazyko-
vedný ústav L. Štúra SAV*)

Podtribus (alt. skupinka, lat. *subtribus*) je systematická kategória nižšia od tribusu, vďaka ktorej môžeme podrobnejšie kategorizovať rodovo početné tribusy. Botanická systematika cievnatých rastlín je na systematické kategórie chudobnejšia ako zoológia, preto pod túto kategóriu je priamo zaradený rastlinný rod. Početnejšie rody sa zvyknú deliť na podrody (lat. *subgenus*) väčšinou podľa morfológických odlišností. Takéto druhovo bohaté rody sa často ďalej delia na sekcie (alt. časť, lat. *section*) a tie na podsekcie (alt. čiastky, lat. *subsection*). Nižšie kategórie séria a podséria majú len ojedinelé uplatnenie. V súčasnosti je populárne používanie súborných druhov (lat. *species collectivus*), ktoré sa na základe anglického pomenovania aggregate species hovorovo nazývajú agregátne druhy. V minulosti sa pod týmto pojmom rozumel druh s množstvom poddruhov (Červenka, 1968). V súčasnosti súborný druh združuje množstvo príbuzných, ťažko rozoznaateľných druhov. Pod druhom sa zaraďujú poddruhy, variety, podvariety a formy.

V botanike sa podtribusy (skupinky) vytvárajú pridaním koncovky *-inae* ku koreňu typového rodového mena. Hoci slovenská podoba mena podtribusov nie je zaužívaná, možno ju vytvoriť rovnakým spôsobom ako tribus alebo nadtribus (Hrabovský a kol., 2019), čiže prostredníctvom prevodu slovenského ekvivalentu typového rodu do množného čísla. Bližšie pravidlá vrátane postupu, keď je vedecké meno podtribusu odvodené od synonymného názvu rodu, sa uvádzajú v predchádzajúcom príspevku série (Hrabovský a kol., 2021). V prípade podtribusu *Helianthinae* (z *Helianthus* – slnečnica) by slovenské meno podtribusu znelo slnečnice, čo je však totožné s tribusom aj nadtribusom slnečnice, preto – aby sa predišlo zámenám – odporú-

čame bližšie špecifikovať mená taxónov pripojením systematickej kategórie (nadtribus slnečnice, tribus slnečnice alebo podtribus slnečnice). V prípade príslušnosti k rovnakému tribusu sa môže používať spoločné rodové meno (Kliment a kol., 2017; Hrabovský a kol., 2019). Z toho dôvodu sa stáva, že pri druhoivo početných tribusoch rozdelených na podtribusy sa rovnaké meno vyskytuje naprieč viacerými tribusmi. Vo všeobecnosti to nebýva problém, až na pár výnimiek, ktoré špecifikujeme v nasledujúcom texte. Podčeľaď *Didymocarpoideae* – fialkovkovaté má tribus *Trichosporeae* – fialkovky rozdelený na viacero podtribusov. Podtribus *Didymocarpinae* – fialkovky však nezahŕňa známu pestovanú fialkovku, ktorá patrí do podtribusu *Streptocarpinae*. Keďže tento podtribus nemožno nazvať rovnakým menom fialkovky, navrhujeme použiť starší slovenský názov pre typový rod tohto podtribusu a nazvať ho streptokarpy. Ďalším takýmto prípadom je tribus *Astereae* – astry, ktorý zahŕňa množstvo rodov s menom astra v početných podtribusoch. Prevažná väčšina týchto podtribusov má typový rod odlišný od mena astra, preto problémom zostáva podtribus *Symphyotrichinae*, kde sa v súčasnosti rod *Symphyotrichum* tiež nazýva astra. V hovorovej reči sa kvôli odlišovaniu od podtribusu astier používa termín americké astry. Toto spojenie však nie je objektívne, keďže americké astry sú súčasťou aj iných podtribusov. Tu navrhujeme pre rod *Symphyotrichum* alternatívne meno astrica, podľa ktorého by sa podtribus *Symphyotrichinae* nazýval astrice. Ďalší podtribus *Chaetopappinae* dostal meno astričníky, ale typový rod *Chaetopappa* možno volať takisto astra ako v prípade *Symphyotrichum*. Z približne 444 známych podtribusov 172 typových rodov nemalo vytvorené platné slovenské meno alebo muselo dostať alternatívne meno, preto ich súpis uvádzame ďalej v zozname.

Podrody väčšinou vznikali spájaním rodov, o ktorých sa zistilo, že sú kongenerické. Väčšina známych podrodov má vytvorené slovenské meno, ktoré sa však v dôsledku taxonomických presunov ocitlo na zozname synonym. V prípade potreby ho možno použiť na zdôraznenie príslušnosti k podrodu, nie však v spojitosti s druhovým menom. Napríklad rod *Hippochaete* – prasličkovka bol začlenený do rodu *Equisetum* – praslička. Preto sa meno prasličkovka stalo synonymom prasličky a známa prasličkovka zimná sa premenovala na prasličku zimnú. V učebných textoch sa napriek tomu môže zdôrazniť, že praslička zimná patrí do podrodu prasličkovka.

Menoslovie sekcií, podsekcií, sérií a podsérií sa väčšinou tvorí triviálnym vedeckým menom, ktoré vystihuje danú skupinu. V slovenskom menosloví sa na tvorbu týchto kategórií používa skôr typový rod, hoci je prípustný aj triviálny názov ako alternatívne meno danej skupiny. Napríklad *Rubus* sect. *Rubus* možno nazývať sekcia ostružiny krovitej (alternatívne černica), *Taraxacum* sect. *Taraxacum* – sekcia púpavy lekárskej, *Rubus* subsect. *Hiemales* – podsekcia ostružiny zimnej, *Rubus* ser. *Silvatici* – séria ostružiny lesnej a podobne.

Súborné druhy sa zvyčajne označujú skratkou agg. za vedeckým menom. Mnohé zo známych veľmi variabilných súborných druhov však boli preklasifikované na sekcie alebo podsekcie (napríklad černica krovitá alebo púpava lekárska) a ich menoslovie sa riadi pravidlom opísaným v predchádzajúcom odseku. Príkladom súborného druhu môže byť *Quercus petraea* agg., ktorý možno nazývať zaužívanou formou okruh duba zimného alebo súborný druh dub zimný.

Nižšie taxonomické jednotky poddruh, varieta a forma majú menotvorbu totožnú s druhovými menami. Vždy ide o adjektívum, ktoré sa pridáva k menu druhu, ktoré je potrebné zachovať. Napríklad *Jacobaea erucifolia* subsp. *angustifolia* možno nazvať poddruh starček erukolistý úzkolistý. V prípade nominátneho poddruhu, kde je vedecké meno poddruhu totožné s menom druhu, slovenské meno je spravidla „pravý“. Osobitnou kategóriou je skupina kultivarov, ktorá väčšinou využíva triviálny názov bez druhového mena. Napríklad *Raphanus sativus* sa nazýva reďkev siata, ale *Raphanus sativus* sk. *Radicula* je len červená reďkovka (meno druhu sa vynecháva).

ZOZNAM NOVÝCH MIEN TYPOVÝCH RODOV

<i>Abrotanella</i> Cass. – abrotanka	<i>Amphineurion</i> (A. DC.) Pichon – jasnožilovec
<i>Adenanthos</i> Labill. – adenant	<i>Amyema</i> Tiegh. – amiéma
<i>Aeluropus</i> Trin. – prílivovec	<i>Anetanthus</i> Hiern ex Benth. et Hook. f. – anetant
<i>Allolepis</i> Soderstr. et H. F. Decker – alolepka	<i>Anisopappus</i> Hook. et Arn. – hviezdohlav
<i>Alomia</i> Kunth – alómia	
<i>Ammochloa</i> Boiss. – dunovka	

- Anisotoma* Fenzl – anizotoma
Anthephora Schreb. – klasonos
Themeda Forssk. – kengurovka
Antiaropsis K. Schum. – antiarovec
Apluda L. – plevovec
Arthraxon Benth. – prstionoh
Arthropogon Nees – trsofúz
Astephanus R. Br. – bezkorunec
Athanasia L. – atanázia
Cyphochlaena Hack. – cyfochléna
Buergersiochloa Pilg. – burger-
 siovka
Chascolytrum Desv. – traslík
Canscora Lam. – kanskora
Cardopatum Juss. – srdcohoj
Cinna L. – cina
Condylocarpon Desf. – kolenovec
Cottea Kunth – kotea
Ctenium Panz., nom. cons. – zavi-
 nutec
Desmanthodium Benth. – zväz-
 kohlav
Didissandra C. B. Clarke, nom.
 cons. – didisandra
Diplolepis R. Br. – diplolepka
Dipterocypsela S. F. Blake – dvoj-
 kridlonažkovec
Disynaphia Hook. et Arn. ex DC. –
 disynafia
Dugesia A. Gray – dugésia
Dyscritothamnus B. L. Rob. – po-
 chybník
Echinopogon P. Beauv. – ježkovec
Elvasia DC. – elvasia
Emelianthe Danser – emeliant
Encelia Adans. – encélia
Engelmannia A. Gray ex Nutt. – en-
 gelmania
Erlangea Sch. Bip. – erlangea
Farao Welw. – faroa
Farrago Clayton – miešanec
Fleischmannia Sch. Bip. – konopá-
 čovec
Floydia L. A. S. Johnson et B. G.
 Briggs – makadámiovka
Galactophora Woodson – mliekovka
Galeana La Llave – galeanka
Germainia Balansa et Poitr. – žer-
 ménia
Gonolobus Michx. – rebroplod
Gouinia E. Fourn. ex Benth. et
 Hook. f. – bradatice
Greslania Balansa – greslánia
Guadua Kunth – guadua
Guardiola Cerv. ex Bonpl. – guar-
 diola
Gyptis Cass. ex R. M. King et H.
 Rob. – gypta
Hanceola Kudô – hanceola
Handelia Heimerl – handélia
Hebeclinium DC. – poliehavka
Hesperomannia A. Gray – hespero-
 mania
Hickelia A. Camus – hikélia
Hilaria Kunth – hilária
Hinterhubera Sch. Bip. ex Wedd. –
 hinterhubera
Hofmeisteria Walp. – vlasolúčovka
Holttumochloa K. M. Wong – hol-
 tumovka

- Zyrphelis* Cass. – zyrfela
Hubbardochloa Auquier – hubar-
dovka
Hulsea Torr. et Gray – hulsea
Hyoseris L. – púpavka
Chaetopappa DC. – astra (astričník)
Chresta Vell. ex DC. – chresta
Chromolepis Benth. – chromolep-
ka
Chrysopsis (Nutt.) Elliott, nom.
cons. – zlatúšik
Chusquea Kunth – čuskea
Ichnocarpus R. Br., nom. cons. –
ichnokarp
Ileostylis Tiegh. – ileostyl
Isopogon R. Br. ex Knight –
šiškokvet
Jaegeria Kunth – jegeria
Jerdonia Wight – škl'abivka
Jouvea E. Fourn. – žuvea
Kalinia H. L. Bell et Columbus –
kalínia
Kopsia Blume, nom. cons. – kopsia
Lagenophora Cass., nom. cons. –
čutorka
Lambertia Sm. – lambercia
Laubertia A. DC. – laubercia
Leiboldia Schldl. ex Gleason –
zvázkohlávka
Lepidaploa (Cass.) Cass. – lepi-
daploa
Leptoboea Benth. – leptobea
Leptonema A. Juss. – leptonéma
Leuconotis Jack – hruštičkovec
Ligaria Tiegh. – ligária
Lindleya Kunth, nom. cons. – lin-
dleja
Lisianthus P. Browne – liziant
Litostigma Y. G. Wei, F. Wen et
Mich. Möller – bralovka
Lowryanthus Pruski – purpurohlav
Loxocarpus R. Br. – loxokarp
Loxonia Jack – loxónia
Rhynchoglossum Blume – jazý-
kokvet
Lycapsus Phil. – lykaps
Lychnophora Mart. – ihličnatka
Machaerantha Nees – šabl'olú-
čovka
Malagasia L. A. S. Johnson et B. G.
Briggs – malagasia
Marshallia Schreb., nom. cons. –
maršalka
Martretia Beille – martrécia
Mesanthophora H. Rob. – článko-
úborovka
Metastelma R. Br. – metastelma
Microseris D. Don – mikrosera
Mitraria Cav., nom. cons. – mitrária
Distichlis Raf. – soľnica
Monophyllaea Benn. et R. Br. –
jednolistovka
Musgravea F. Muell. – dubovka
Negria F. Muell. – negria
Neoguillauminia Croizat – kleo-
patra
Neomirandea R. M. King et H.
Rob. – neomirandka
Neurachne R. Br. – chvostokla-
sovka

- Notanthera* (DC.) G. Don – notan-
tera
- Oaxacania* B. L. Rob. et Greenm. –
vachakanka
- Orcuttia* Vasey – orkutia
- Orinus* Hitchc. – orinus
- Orthosia* Decne. – ortózia
- Osmitopsis* Cass. – osmitovec
- Otachyrium* Nees – riedkoklások
- Oxylobus* DC.) Moc. ex A. Gray –
ostrošet
- Oxypetalum* R. Br., nom. cons. –
ostrolupeň
- Pacourina* Aubl. – pakurina
- Pappophorum* Schreb. – chocholo-
zrnka
- Papuechites* Markgr. – papuechit
- Parsonsia* R. Br., nom. cons. – par-
sonsia
- Peltastes* Woodson – štítolist
- Pentacyphus* Schltr. – päťzáhybovec
- Pentachaeta* L. – pentachéta
- Pentzia* Thunb. – pencia
- Perotis* Aiton – perošet
- Phymaspermum* Less. – bradavko-
nažkovec
- Piqueria* Cav. – pikéria
- Placospermum* C. T. White et W. D.
Francis – plohomechúrikovec
- Plateilema* (A. Gray) Cockerell –
plochozákrovovka
- Podocoma* Cass. – podokoma
- Praxelis* Cass. – praxela
- Prestonia* R. Br., nom. cons. – pre-
stónia
- Psathyrotes* A. Gray – krežník
- Racemobambos* Holttum – strapco-
bambus
- Ratzeburgia* Kunth – raceburgia
- Rhytachne* Desv. ex Ham. – vrásko-
plevovka
- Rojasianthe* Standl. et Steyerem. –
slncoker
- Rolandra* Rottb. – rolandra
- Rottboellia* L. f., nom. cons. – rot-
belia
- Scleropogon* Phil. – tvrdošet
- Scolochloa* Link, nom. cons. –
ostrotst'
- Scurrula* L. – skurula
- Sinclairia* Hook. et Arn. – sinkléria
- Siphocranion* Kudô – úzkotrúbkovec
- Sohnsia* Airy Shaw – sonsia
- Sphaerorrhiza* Roalson et Boggan –
hl'uzokoreňovka
- Stirlingia* Endl. – stirlingia
- Stokesia* L'Hér. – stokésia
- Symphyotrichum* Nees – astra (alt.
astrica)
- Tapinanthus* (Blume) Rchb., nom.
cons. – tapinant
- Tassadia* Decne. – tasadia
- Temburongia* S. Dransf. et K. M.
Wong – temburonka
- Tetraneuris* E. L. Greene – zlatolúč
- Tetraphyllum* Griff. ex C. B. Clarke
– štvorlistovec
- Tonduzia* Pittier – tondúzia
- Torreyochloa* G. L. Church – tore-
jovka

<i>Trichocoronis</i> A. Gray – riedkovlásokovec	<i>Tupeia</i> Cham. et Schldtl. – tupeja
<i>Trichogonia</i> (DC.) Gardner – trichogónia	<i>Venegasia</i> DC. – venegasia
<i>Trichoneura</i> Andersson – vlasoklas	<i>Virotia</i> L. A. S. Johnson et B. G. Briggs – virócia
<i>Trichospira</i> Kunth – trichospira	<i>Zaluzania</i> Pers. – zlatoúborovka
<i>Tripogon</i> Roem. et Schult. – trojfúz	<i>Zaqqiqah</i> P. M. Peterson et Romasch. – zakika

Zhrnutie a poďakovanie

V príspevku sa uvádza metodika tvorby slovenských ekvivalentov pre nižšie taxonomické jednotky nachádzajúce sa medzi tribusom a druhom a poddruhom. Jeho súčasťou je zoznam 172 nových mien typových rodov, od ktorých sú odvodené slovenské názvy podtribusov. Týmto príspevkom sa končí séria zameraná na menoslovie systematických kategórií súčasných cievnatých rastlín. Na záver sa chceme poďakovať Nomenklatorickej komisii Slovenskej botanickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied za odborné posúdenie navrhovaných mien.

LITERATÚRA

ČERVENKA, Martin: Botanický terminologický slovník. Bratislava, Edičné stredisko Univerzity Komenského v Bratislave 1968. 236 s.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 1. Rody začínajúce sa písmenom M – R. In: Kultúra slova, 2019, roč. 53, č. 2, s. 80 – 90.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 4. Tribusy. In: Kultúra slova, 2021, roč. 55, č. 3, s. 160 – 167.

KLIMENT, Ján – FERÁKOVÁ, Viera – GOLIAŠOVÁ, Kornélia – HINDÁK, František – HINDÁKOVÁ, Alica – HODÁLOVÁ, Iva – KOCHJAROVÁ, Judita – KUBINSKÁ, Anna – LACKOVIČOVÁ, Anna – LIZOŇ, Pavel – MARHOLD, Karol – MÁRTONFI, Pavol: Zásady, pravidlá a odporúčania pre tvorbu a revíziu slovenského menoslovía siníc, rias, húb a rastlín. In: Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti, 2017, roč. 39, suplement 1, s. 1 – 79.